

Közép-európai komparatisztika

Korunkban az irodalomtörténet-írás sokat emlegetett „válsága” kényszerítette ki azt a szemléletváltást, amely az önelvű nemzeti irodalomkutatás meghaladását írja elő. A hatások és párhuzamok kutatására összpontosító irodalomtörténet stáusza leértékelődött a szövegek találkozására és a kulturális emlékezet működésére irányuló újabb törekvések fényében, amelyek a toposzok, motívumok, idézetek és műfaji alakzatok változását követve igyekeznek irodalomközi együtteseket konstruálni.

A közép-európai komparatisztika az orosz és a német nyelvterület közti népek irodalmának – tágabban: egész kultúrájának – összehasonlító elemzésével foglalkozik. Azt keresi, miben áll a térség műveltségének sajátos minősége, sajátos kulturális típusa. Ebben a keretben a kutatás túlléphet azon a módszertani korláton, amely régióknak irodalomtörténetét pusztán a nemzeti irodalmak egymás mellé helyezésével képes megoldani.

A térségünkben művelt irodalomtudomány nem értéksemleges képződmény, hiszen magában foglalja a nemzeti irodalomba kódolt hagyományokat és kulturális eszméket is. S bár valamennyi ország tudománya vetélkedő iskolák tarka egyvelegét mutatja, mégis úgy tűnik, hogy az eltérő előfeltevések, intenciók és nemzeti önképek formálják a térségbeli irodalomkutatás belső szerkezetét. Ennek paradigmaticus példája, hogy az összehasonlító kutatásokban a hagyományos szlavisztikai megközelítés csupán a szláv népek irodalmának (történelmének, néprajzáinak) összevetésére fókuszál, míg ennek magyar (s egyre inkább nemzetközi) megfelelője a nyelvi szempontoktól mentes regionális tipológiát műveli. Az így felfogott komparatív perspektíva egyenesen szemben áll a nemzeti tudomány által megalkotott történeti örökséggel, és az összehasonlító szempont beillesztése az irodalomtörténetbe nem jelenthet kevesebbet, mint az episztemológiai horizont megváltoztatását.

Nem feledkezhetünk meg azonban arról, hogy a komparatisztikai elemzés az egyedítő a tipikus felé tart, s az egyes mű csak kiemelt tulajdonságai révén illeszkedik a folyamatba. Meg kell barátkozni a gondolattal, hogy az összehasonlító irodalomtudomány hiányos válaszokat ad az egyes művek létmódjáról, de egyúttal kijelöl olyan értelmezési kereteket, melyek az irodalomtörténeti folyamat elgondolásához kultúrtörténeti háttérrel, nagyobb beágyazottságot biztosítanak. Lapszámunk, amely a közép- és kelet-európai tárgyú irodalmi komparatisztika újabb eredményeibe kínál bepillantást, természetesen csak ízelítőt nyújthat a tudományos paradigmák pulzáló változásaiból, érzékeltetve a viták és a nehezen összeegyeztethető álláspontok irodalomelméleti és eszmetörténeti háttérét.

Kötetünket BERKES TAMÁS szerkesztette.

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Central European Comparative Studies

In our time, the much-mentioned „crisis” of literary writing has resulted in a shift in attitudes which prescribe to go beyond self-imposed national literary research. The status of literary history, focused on the study of effects and parallels, has devalued in the light of recent attempts to direct toward interaction of texts and operation of cultural memory, seeking to construct inter-literary ensembles following changes in topos, motifs, quotes, and genres.

The comparative analysis of Central European studies deals with the comparative analysis of the literature of the peoples living between the Russian and German speaking areas, and more broadly of their entire culture. It is looking for what is the specific quality of culture in the area, what is its particular cultural type. Within this specific framework, research may transcend the methodological limit of conceiving the literary history of our region simply as juxtaposition of national literatures.

Literature in our region is not a value-neutral formation, as it includes traditions and cultural ideas encoded in national literature. And although the science of all these countries shows a mixed medley of competing schools, it seems that the different assumptions, intentions and national self-concepts shape the internal structure of literary research in the region. A paradigmatic example of this is that, in comparative research, the approach of traditional Slavonic studies focuses only on comparing the literature (history, ethnography) of Slavic peoples, while its Hungarian (and increasingly international) counterpart pursues a regional typology devoid of linguistic aspects. The comparative perspective thus conceived is in direct contrast to the historical legacy created by national science, and the inclusion of a comparative perspective in literary history cannot mean less than a change of epistemological horizon.

We must not forget, however, that comparative analysis goes from the unique towards the typical, and that a particular work fits into the process only through its emphasized characteristics. One has to become reconciled to the idea that comparative literary studies give incomplete answers about the way of life of individual works, but at the same time they set a framework of interpretation that provide a cultural history background and greater embeddedness for describing the process of literary history. Our issue, which offers insights into recent achievements in literary comparisons in Central and Eastern Europe, can, of course, only give a brief overview of the pulsating shifts in scientific paradigms, illustrating the literary and ideological backgrounds of debates and difficult-to-reconcile positions.

Our volume was edited by TAMÁS BERKES.

THE EDITORIAL BOARD

Среднеевропейская компаративистика

Часто поминаемый современный «кризис» истории литературы привел к смене подхода, потребовав преодолеть автономное исследование национальной литературы. Статус истории литературы, сосредотачивавшейся на исследовании влияний и параллелей, понизился в свете диалога текстов и новейших стремлений к изучению действия культурной памяти, которые, прослеживая изменения топосов, мотивов, цитат и жанровых форм стремятся сконструировать межлитературные соединения.

Среднеевропейская компаративистика проводит сравнительный анализ литературы – а шире, всей культуры – народов, живущих между русскими и немецкими языковыми областями. Она пытается выявить особенности, отличительные черты образованности и культурного типа этого региона. В этих рамках исследование может переступить методологические границы, которые позволяют решать вопросы истории литературы нашего региона всего лишь рассматривая национальные литературы рядом друг с другом.

Литературоведение нашего региона в ценностном плане отнюдь не нейтральное образование,

ведь оно включает в себя и закодированные в литературном пласте традиции и идеи культуры. И, хотя, смотря со стороны, науки всех стран кажутся пестрым букетом соперничающих школ, все-таки представляется, что внутреннюю структуру литературоведения каждого отдельного региона формируют разные преmissы, интенции и образы национального самосознания. Парадигматическим примером этого является то, что в сравнительных исследованиях традиционный подход в области славистики сосредотачивается на сопоставлении литературы (истории, этнографии) только славянских народов, в то время, как аналогичные венгерские (и, во все большей мере международные) исследования руководствуются региональной типологией, не придавая значение языковым признакам. Компаративистская перспектива, таким образом, прямо противостоит историческому наследию национальной науки, и применение компаративного метода в литературоведении означает не менее как изменение эпистемологического горизонта.

Но, конечно, не стоит забывать, что компаративистский анализ всегда ведется от индивидуального к типичному, и отдельно взятое произведение вписывается в процесс лишь выделенными качествами. Надо смириться с мыслью, что компаративистское литературоведение дает неполные ответы об образе существования отдельных произведений, но, одновременно определяет такие рамки интерпретации, которые обеспечивают представлению процесса истории литературы культурно-исторический фон, большую внедренность. Настоящий номер нашего журнала, представляя возможность познакомиться с новейшими результатами компаративистики средне- и восточноевропейской литературы, конечно, может только представить стоп-кадр пульсирующих изменений научных парадигм, и показать литературно-теоретический и историко-идейный фон споров и трудно совместимых точек зрения.

Редактор номера Тамаш Беркеш.

Редакционная коллегия

